

นุห์รีเรือ:

ทำบุญเรือคนแขกเลนอก-เลใน

Boat Kenduri: The Boat Feast Rituals of Local Muslims
at Thale Nok and Thale Nai

สามารถ สาเร็น

บทคัดย่อ

การทำบุญเรือ (การทำนุห์รีเรือ) เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อและคติชนของชาวมุสลิมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งเรียกตนเองว่าคนแขกรูปแบบของพิธีกรรมมีความซับซ้อนและมีรายละเอียดเฉพาะตัวอีกทั้งมีรูปแบบที่เป็นการผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ทั้งนี้พิธีกรรมดังกล่าวมีแนวโน้มว่าอาจสูญหายไปจากพื้นที่ได้ในอนาคตอันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการงานวิจัยนี้ศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมจากกรณีศึกษาใน 2 พื้นที่ คือ 1) การทำบุญเรือโดยชาวมุสลิมที่ทำประมงในพื้นที่ภายในทะเลสาบสงขลา (ทะเลใน) และ 2) การทำบุญเรือโดยชาวมุสลิมที่ทำประมงชายฝั่งทะเลอ่าวไทย (ทะเลนอก) ซึ่งจะยังประโยชน์ให้ผู้อ่านได้เห็นมิติทางวัฒนธรรมและคติชนอันซับซ้อนที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตชาวประมงมุสลิมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีรูปแบบที่กว้างขวางไปกว่าขอบเขตของข้อกำหนดทางศาสนาและเปี่ยมไปด้วยชีวิตชีวาของการหาอยู่หากินกับธรรมชาติ

Abstract

Boat Feast (Boat Kenduri) is a ritual that reflects the beliefs and folklores of Muslims in the Songkhla Lake Basin, who call themselves “Khon Khaek”. The form of the rituals is complex and unique, involving a pattern blended with traditional and Islamic beliefs. However, such rituals, in near future, are likely to disappear from the area due to a number of factors. This research used a participatory data collection method from case studies in 2 areas: 1) boat feast ritual of Muslim fishermen in Songkhla Lake (Thale Nai), and 2) boat feast ritual of Muslim fishermen in the Gulf of Thailand (Thale Nok). The research will benefit readers to see the cultural dimensions and complex folklores that permeate the Muslim fishermen’s way of life in the Songkhla Lake Basin - a form that broader than the scope of religious regulations and enriched with the vitality of living with nature.

“ชุมพลชายทะเล” คือชื่อกลุ่มบ้านเรือนในพื้นที่บ้านชุมพล ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลชุมพล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ณ หมู่บ้านแห่งนี้ มีประชากรชาวไทยมุสลิมหรือที่ชาวบ้านเหล่านั้นเรียกขานตัวเองว่า คนแขก¹ อาศัยอยู่ประมาณ 40 ครัวเรือน โดยเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก นอกจากนี้ในหมู่บ้านเดียวกันยังมีชาวไทยพุทธอาศัยอยู่ร่วมกันด้วย โดยบางส่วนของคนพุทธประกอบอาชีพประมงด้วยเช่นกัน ซึ่งมีจำนวนเพียง 10 ครัวเรือน ทั้งนี้คนพุทธที่ประกอบอาชีพประมงนั้นจะตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณชายทะเลติดต่อกับบ้านเรือนของคนแขกที่อยู่ทางทิศใต้ ชาวไทยพุทธที่เหลือในหมู่บ้านซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมงจะตั้งบ้านเรือนถัดขึ้นไปจากชายทะเลเรียกว่า บ้านชุมพลระวาง ประกอบอาชีพทำนา และขึ้นต้นตาลโตนดเพื่อปาดตาลมาทำน้ำตาล (น้ำผึ้งโหนด) น้ำส้มโหนด ฯลฯ เป็นหลัก

ผู้เขียนรู้จักหมู่บ้านแห่งนี้สืบเนื่องจากเมื่อเดือนธันวาคมปี 2562 ผู้เขียนได้เข้าทำงานในโครงการบัณฑิตอาสา ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โดยต้องลงมาทำงาน เก็บข้อมูลและใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านเขาใน ตำบลเชิงแส อำเภอกระเสลินธุ์ จังหวัดสงขลาซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวไทยพุทธทั้งหมู่บ้าน แต่เนื่องจากผู้เขียนนั้นนับถือศาสนาอิสลาม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาหมู่บ้านคนแขกที่ใกล้ที่สุดเพื่อที่จะเดินทางไปประกอบศาสนากิจทางศาสนา จากการสำรวจพบว่าที่บ้านชุมพลชายทะเลแห่งนี้เป็นหมู่บ้านคนแขกที่ใกล้ที่สุด ผู้เขียนจึงเดินทางมาที่หมู่บ้านแห่งนี้เป็นประจำ นอกจากจะไปเพื่อประกอบศาสนากิจแล้ว ก็ยังได้ไปฝากท้องหาข้าวกินที่หมู่บ้านแห่งนี้อยู่เสมอจนทำให้ได้รู้จักและสนิทสนมกับชาวบ้านเป็นอย่างดี และด้วยการที่ตัวผู้เขียนเองมีพื้นเพอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพประมงในทะเลสาบสงขลา หรือที่

ชาวบ้านเรียกกันว่า “เลโน” จึงทำให้มีความสนใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงของคนชุมพล ชายทะเลที่หากินอยู่ในทะเลอ่าวไทย หรือที่เรียกกันว่า “เลนอก” ว่ามีวิถีชีวิตเหมือนหรือต่างกันอย่างไรบ้าง โดยตัวผู้เขียนสนใจในเรื่องของประเพณีท้องถิ่น เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้เริ่มหาข้อมูลในประเด็นดังกล่าว ซึ่งพบว่า ณ พื้นที่แห่งนี้มีประเพณีท้องถิ่นที่น่าสนใจอันเกี่ยวข้องกับวิถีการทำประมงเช่นเดียวกับในพื้นที่บ้านเกิดของผู้เขียน ประเพณีที่ว่านั้นก็คือ การทำบุญเรือ หรือที่คนแซกเลโนเรียกกันว่า “นุหรีเรือ” ในขณะที่คนแซกเลนอก ที่บ้านชุมพล ชายทะเลแห่งนี้บอกเสียงว่า “ดูหรีเรือ” ทั้งนี้ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านชุมพลชายทะเล และจากชุมชนบ้านควนซึ่งอยู่ติดทะเลสาบสงขลา อันเป็นบ้านเกิดของผู้เขียนเอง โดยใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์จากผู้รู้ และจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียนเองที่ได้ร่วมสังเกตในพิธี ทั้งนี้บทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมีจุดประสงค์หลักเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวในพื้นที่ชุมชนคนแซกทั้งสองพื้นที่ที่ผู้เขียนได้พบเจอ มาเป็นสำคัญ

ดูหรี-นุหรี สำเนียงที่แตกต่างระหว่างแซก เลนอก-เลโน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่าการทำบุญเรือนั้นทั้งคนแซกเลนอก (บ้านชุมพลชายทะเล) และคนแซกเลโนเรียกต่างกัน กล่าวคือ คนแซกเลนอกออกเสียงว่า “ดูหรีเรือ” ส่วนคนแซกเลโนออกเสียงว่า “นุหรีเรือ” ซึ่งถึงแม้ว่าคนแซกทั้งสองพื้นที่จะออกเสียงเรียกในสำเนียงที่แตกต่างกันไปแต่ทั้งคำว่า “ดูหรี” และ “นุหรี” ที่คนแซกพูดในภาษาไทยถิ่นได้นั้น ต่างก็กร่อนมาจากคำมลายูคำเดียวกันนั่นคือ คำว่า กินดูรี (Kenduri) นั่นเอง ซึ่งโดยหลักใหญ่ใจความแล้วนั้น ดูหรี/นุหรี คือการประกอบพิธีทำบุญ

การเลี้ยงอาหาร ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ตามความเชื่อของคนแซกท้องถิ่น โดยมีผู้รู้ทางศาสนามาร่วมประกอบพิธี ทั้งนี้อาจจะมีพิธีกรรมย่อยบางอย่างที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเข้ามาประยุกต์ร่วมด้วย

ดูหรีเรือแซกเลนอกที่บ้านชุมพลชายทะเล

ผู้เขียนได้เริ่มหาข้อมูลในเบื้องต้นเกี่ยวกับดูหรีเรือจากผู้สูงอายุในหมู่บ้านชุมพลชายทะเลแห่งนี้ โดยการสัมภาษณ์คุณยายเซี่ยะ หลีกกันชะ (อายุ 83 ปี) หรือที่ที่ผู้เขียนและผู้คนในท้องถิ่นเรียกขานท่านกันว่า โต๊ะเซี่ยะหรือแก่เซี่ยะ ซึ่งท่านได้กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญเรือไว้อย่างละเอียดว่า

การทำบุญเรือของคนแซกชุมพลชายทะเลนั้นเรียกกันว่า “ดูหรีเรือ” หรือ “กินบุญในเรือ” โดยมูลเหตุที่ชาวประมงจะประกอบพิธีกรรมนั้นนี้อยู่ 3 ประการคือ

1. จากการที่เจ้าของเรือซื้อเรือมาใช้งานใหม่ ซึ่งเรือที่ซื้อมานั้นอาจจะเป็นทั้งเรือที่ต่อขึ้นมาใหม่หรือเป็นเรือเก่าของผู้อื่นแต่ซื้อมาใช้งาน
2. ทำหลังจากที่เจ้าของเรือเอาเรือขึ้นคานเพื่อซ่อม เมื่อซ่อมเสร็จก่อนจะเอาเรือไปใช้งานก็จะประกอบพิธี
3. จากการที่เจ้าของเรือบนบานก่อนออกทะเลเพื่อให้จับสัตว์น้ำได้ในปริมาณมากและเมื่อได้สัตว์น้ำมากตามที่บนบานไว้ก็จะมีการทำดูหรีเสมือนเป็นการแก้บน

ทั้งนี้การทำดูหรีเรื่อนั้นมักจะทำกันในวันศุกร์ วันเสาร์ หรือวันจันทร์ แต่โดยส่วนมากจะนิยมทำกันในวันศุกร์ในห้วงเวลาหลังจากละหมาดวันศุกร์เสร็จ โดยเจ้าของเรือจะเชิญโต๊ะอิหม่ามของหมู่บ้านจากบาเลย์² มาประกอบพิธี นอกจากนี้แล้วเจ้าของ

ภาพ 1 โต๊ะอิหม่ามห์มูรูน (ขวา) และโต๊ะท่านอื่นๆ (ซ้าย) กำลังขอพรจากพระเจ้า

ภาพ 2 โต๊ะอิหม่ามห์มูรูนและโต๊ะนั่งบนเรือเพื่อทำพิธีดูหรีเรือส่วนเพื่อนบ้านที่เจ้าของเรือเชิญมานั่งบริเวณข้าง ๆ เรือ ซึ่งมีทั้งคนแขกและคนไทย

เรือก็จะแจ้งข่าวแก่เพื่อนบ้านให้มาร่วมพิธีด้วย ทั้งนี้ จะมีการตระเตรียมอาหารหลายชนิดที่ใช้ในพิธี แต่อาหารที่จะขาดเสียไม่ได้เลยนั่นก็คือข้าวเหนียว สีเหลืองกับหัวศรียาหย้า³ นอกจากนี้ในบางครั้งอาจ จะมีการทำแกงไก่หรือแกงพะเพ่เพิ่มเติมเข้ามา ขึ้น อยู่กับฐานะและความพร้อมของเจ้าของเรือเป็น สำคัญ

ลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม

สำหรับข้อมูลลำดับขั้นตอนการทำดูหรีเรือนั้น ผู้เขียนได้สัมภาษณ์โต๊ะอิหม่ามห์มูรูน ตาฏ (อายุ 70 ปี) โดยท่านเป็นผู้ทำพิธีให้กับผู้คนในชุมชนนี้มาโดย ตลอด ทั้งนี้การทำดูหรีเรือนั้นจะเริ่มต้นพิธีด้วยการ ให้โต๊ะอิหม่ามห์และผู้รู้ทางศาสนาท่านอื่นๆ (ที่เรียก กันว่าโต๊ะ) เจ้าของเรือ และเพื่อนบ้านขึ้นไปนั่ง บนเรือ ถ้าพื้นที่บนเรือไม่เพียงพอก็จะให้เพื่อนบ้าน นั่งอยู่นอกเรือ บริเวณข้าง ๆ ลำเรือ หลังจากนั้นก็ ทำการอ่านอัลกุรอานโดยเริ่มจาก

1. อ่านซูเราะห์อัลฟาตีฮะ
2. อ่านสี่ซูเราะห์คือซูเราะห์ อัน-นาส, อัล-ฟะลัก, อัล-อิคลาศ และ อัล-กาฟิรูน (เรียงตาม ลำดับ)

3. ทำการลาเต็บหรือซีเกร⁴ จำนวน 50 หรือ 100 ครั้ง

4. อ่านซูเราะห์ อัล-บะเกาะเราะฮ์ จำนวนเพียง เจ็ดประโยคจากทั้งหมด 26 ประโยค (อายะ)

5. ขอคูอาร์จากพระเจ้าให้เกิดความบารอ กัด (เป็นสิริมงคล) กับเจ้าของเรือ ให้จับสัตว์น้ำได้มาก ออกทะเลอย่างปลอดภัย และขอคูอาร์ให้เจ้าของ เรืออยู่ในแนวทางของศาสนาอิสลาม ทำมาหยัง (ละหมาด) ครบทั้ง 5 เวลา (วัคตุ)

หลังจากนั้นก็จะมีการยกอาหารต่างๆ ที่เตรียม ไว้ให้กับโต๊ะอิหม่ามห์นั่งรับประทานที่บนเรือ ส่วน เพื่อนบ้านก็จะนั่งกินข้าง ๆ เรือ เมื่อรับประทานเสร็จ ก็จะมีการผูกหัวเรือด้วยผ้าสามสี ซึ่งการผูกหัวเรือ นั้นเจ้าของเรือจะเป็นผู้ผูกเองหรือให้โต๊ะอิหม่ามห์ผูก ให้ก็ได้ โดยผ้าที่ใช้นั้นเป็นผ้าแถบยาวมีสามสีได้แก่ สีแดง สีขาว และสีน้ำเงิน ทั้งนี้โต๊ะอิหม่ามห์มูรูนบอก ว่าที่นิยมใช้สามสีนี้เนื่องจากเป็นสีของธงชาติไทย อย่างไรก็ตามในบางครั้งก็สามารถใช้ผ้าสีเหลืองแทน สีใดสีหนึ่งในสามสีนี้ก็ได้อีก ทั้งนี้ในขั้นตอนสุดท้าย ในการทำดูหรีเรือนั้นคือการละหมาดฮายัต โดย โต๊ะอิหม่ามห์จะเป็นผู้ทาละหมาดเพียงคนเดียวบน เรือ โดยจะทำก่อนหรือหลังทำพิธีดูหรีก็ได้ ขึ้นอยู่กับ

ภาพ 3 ผ้าแถบสามสี (แดง-ขาว-น้ำเงิน) ผูกส่วนหัวเรือ

ความสะอาดก ทั้งนี้จุดประสงค์ของการละหมาดฮายัตก็เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีให้ออกไปจากเรือและให้มีแต่สิ่งที่ดี ๆ เข้ามายังเรือ

ทั้งนี้จากการบอกเล่าของโต๊ะอิหม่ามहरुมีข้อมูลที่น่าสนใจว่าพิธีกรรมนี้ไม่ได้จำเพาะแต่ในหมู่คนแขกเท่านั้น แต่คนไทยพุทธที่ทำประมงในพื้นที่ก็มักจะเชิญอิหม่ามให้มาประกอบพิธีดูหรีเรือนี้ให้ด้วยเช่นกัน ซึ่งในกรณีที่คนไทยพุทธนั้น ในขั้นตอนการขอคูอาร์ให้เกิดความบารอกัดนี้ (ขั้นตอนที่ 5) อิหม่ามจะขอคูอาร์จากอัลเลาะห์ให้คนไทยพุทธเจ้าของเรือนั้นเข้าแขก (เข้ารับอิสลาม) ทั้งนี้โต๊ะอิหม่ามहरुยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่าแม้ว่าจะนับถือคนละศาสนา กัน แต่คนพุทธก็จะนิยมมาเชิญให้ตนเป็นผู้ประกอบพิธีดูหรีเรือให้ ซึ่งตนก็จะไปประกอบพิธีให้เป็นประจำทุกครั้งเมื่อมีการมาบอกกล่าว นอกจากการดูหรีเรือแล้วนั้นยังพบว่าในพื้นที่ก็มีการทำดูหรีเรือใหม่ด้วยเช่นกันซึ่งมีรูปแบบพิธีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกันกับการทำดูหรีเรือนั้นเอง

ทั้งนี้เมื่อวันศุกร์ที่ 5 กรกฎาคม 2563 ที่ผ่านมา ผู้เขียนมีโอกาสร่วมการทำดูหรีเรือ ซึ่งเจ้าของชื่อคุณน้ำต้อย เพชรบุรี ท่านเป็นชาวไทยพุทธในพื้นที่บ้านชุมพลชายทะเล น้ำต้อยได้ให้ข้อมูลกับ

ภาพ 4 ชาวบ้านผู้หญิงทั้งคนไทยและคนแขกที่มาร่วมพิธีกำลังเตรียมข้าวเหนียวสำหรับใช้เลี้ยงในพิธีดูหรีเรือ

ผู้เขียนว่า ตนจะนำเรือขึ้นคานเพื่อซ่อมบำรุงทุกปี และเมื่อซ่อมเสร็จก็จะทำดูหรีเรือเป็นประจำทุกปี โดยในแต่ละครั้งที่ทำพิธีนั้นจะหุงข้าวเหนียวครั้งละ 9 กิโลกรัม เหตุผลที่ทำดูหรีนั้นเนื่องจากว่าตนทำแล้วรู้สึกสบายใจ อีกทั้งเรือของตนนั้นเดิมเป็นเรือของคนแขกที่ซื้อมาใช้ซึ่งปีนั้นก็ปีเก่าแล้วที่ได้ใช้งานมา หลังจากพูดคุยเสร็จก็ถึงเวลาทำดูหรีเรือโดยโต๊ะอิหม่ามและโต๊ะ(ผู้รู้ทางศาสนา) ขึ้นไปนั่งบนเรือ ส่วนเพื่อนบ้านจะนั่งข้าง ๆ เรือซึ่งตรงนี้จะจะมีเฉพาะผู้ชายเท่านั้น ส่วนผู้หญิงจะนั่งห่างออกไปโดยมีหน้าที่หลักในการจัดเตรียมข้าวเหนียวใส่ภาชนะเพื่อให้พร้อมสำหรับรับประทานหลังประกอบพิธี ในระหว่างที่เริ่มทำดูหรีตามขั้นตอนที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น น้ำต้อยเจ้าของเรือก็ได้มีการนำข้าวเหนียวเหลือง หัวศรึกาหยา แกงไก่ และน้ำเปล่าไปทำพิธีไหว้เจ้าที่ในบริเวณหาดทรายที่ไม่ห่างจากเรือนัก ทั้งนี้การไหว้เจ้าที่นั้นเป็นความเชื่อส่วนตัวของตนเองและคนพุทธท้องถิ่นทั่วไป โดยผู้เขียนสังเกตว่าก่อนที่จะไหว้เจ้าที่นั้นน้ำต้อยได้ขออนุญาตจากโต๊ะอิหม่ามहरुก่อน ซึ่งท่านก็อนุญาตให้ทำการไหว้เจ้าที่นั้นได้ แต่ให้ทำแยกต่างหากจากการทำดูหรีเรือ

หนูรีเรือแกลงที่บ้านควน

บ้านควน เป็นหมู่บ้านคนแขกขนาดใหญ่ในตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ปลายน้ำของคลองอู่ตะเภาและคลองสาขาคือคลองสำโรงก่อนไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ชาวบ้านในพื้นที่จึงมีการประกอบอาชีพประมงเป็นหลักนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากใครได้ผ่านไปในพื้นที่ดังกล่าวก็จะพบว่าตลอดริมคลองจะมีเรือจอดเรียงรายอยู่ทั้งสองฝั่งคลอง

การทำหนูรีเรือของคนแขกบ้านควนนี้ถือว่าเป็นธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่จะต้องทำในวันที่มีการนำเรือที่สร้างเสร็จใหม่ลงใช้งาน โดยจะทำในช่วงเช้าของวันศุกร์เพราะมีความเชื่อว่าเป็นวันที่ดีตามหลักการทางศาสนาอิสลาม ก่อนถึงวันที่จะนำเรือลง เจ้าของเรือจะมีการเชิญผู้รู้ทางศาสนาทำพิธีโดยมักจะเชิญมาจำนวนสามคน นอกจากนี้ก็จะเชิญเพื่อนบ้านโดยเฉพาะผู้ชายมาเป็นจำนวนมากอีกด้วยเพราะจะต้องอาศัยแรงในการเข็นเรือลงคลอง ในวันทำหนูรีนั้นเจ้าของเรือจะเตรียมข้าวเหนียวสี่เหลืงสำหรับกินเลี้ยงคู่กับแกงไก่ แกงเป็ด แกงเนื้อ หรือแกงกุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าของเรือ

ภาพ 5 ข้าวเหนียวสี่เหลืง หัวศรีกาหย้าและแกงไก่ อาหารเลี้ยงที่ใช้ในพิธีดูหนูรีเรือ

ทั้งนี้ส่วนที่น่าจะมีความต่างกันอยู่บ้าง คือการทำบุญเรือของชาวบ้านชุมพลชายทะเลนั้นไม่ได้มีการทำเฉพาะเรือของคนแขก แต่ยังมีการทำพิธีให้กับเจ้าของเรือที่เป็นคนพุทธในหมู่บ้านด้วย ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นพหุวัฒนธรรมของผู้นคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แม้จะนับถือต่างศาสนา

ภาพ 6 น้ำด้อยเจ้าของเรือกำลังทำพิธีไหว้เจ้าที่ตามคติความเชื่อของชาวไทยพุทธแยกพิธีต่างหากจากดูหนูรีเรือที่ทำพิธีโดยโต๊ะอิหม่ามแต่ทำในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ๆ เรือนั่นเอง

ภาพ 7 ข้าวเหนียวเหลือง หัวศรีกาหย้า แกงไก่ และน้ำที่ให้อาหารที่ ตั้งอยู่บนพื้นทรายในก่อดักบั้งทะเล จะเห็นว่าไม่มีการจัดรูปและเทียบอย่างที่ทำในการให้อาหารที่ทั่วไป

ภาพ 8 คนแขกบ้านควนกำลังช่วยกันเข็นเรือลงคลองหลังจากทำพิธีหรือเสร็จ (ภาพถ่ายจากคุณมุขีร่า หลีอาดัม)

ภาพ 9 โต๊ะอาหารของบ้านควนและโต๊ะท่านอื่น ๆ กำลังร่วมกันทำพิธีหรือบนเรือหางยาวซึ่งเป็นเรือท้องถิ่นที่ใช้กันในลุ่มทะเลสาบสงขลา (ภาพถ่ายจากคุณมุขีร่า หลีอาดัม)

ในวันทำบุญหรือเรือนั้นจะเริ่มพิธีด้วยการให้ผู้รู้ทางศาสนาเป็นผู้ทำพิธี ซึ่งคนแขกบ้านควนจะเรียกผู้รู้ทางศาสนาที่ทำพิธีนี้ว่า “โต๊ะบัย” หรือ “โต๊ะ” อาจจะเป็นโต๊ะอิหม่ามหรือผู้รู้ทางศาสนา โดยมีลำดับพิธีการอ่านแบบเดียวกับดูหรือเรือของคนแขกชุมพลชายทะเล ทั้งการขอพรจากพระเจ้าให้เจ้าของเรือปลอดภัยในการใช้เรือสำหรับประกอบอาชีพ ประมงให้เกิดความบารอกัด (สิริมงคล) แก่ตนเอง เมื่อเสร็จ จากนั้นก็จะรับประทานข้าวเหนียวร่วมกัน เมื่อรับประทานเสร็จก็จะช่วยกันนำเรือลงไปในคลอง โดยจะมีการสร้างโรงเรือไว้สำหรับจอดเรือหรือที่มีชื่อเรียกท้องถิ่นว่า คลองแหละ หรือ คลองเรือ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธี

ทั้งนี้ในพื้นที่บ้านควนนอกจากจะมีการทำบุญหรือเรือแล้ว ก็ยังมีการทำบุญหรือเรือใหม่อีกด้วย ซึ่งมีรูปแบบเช่นเดียวกับการทำบุญหรือเรือแต่ต่างอยู่ตรงที่ไม่มีการเชิญเพื่อนบ้านมาช่วยเข็นรถเหมือนกับการทำบุญเรือ ทั้งนี้ถ้ารถที่ซื้อเป็นรถกระบะ ก็จะทำให้โต๊ะบัยหรือโต๊ะขึ้นไปทำพิธีที่กะบะด้านหลังรถได้ เช่นเดียวกับที่ทำบุญหรือเรือด้วย

ดูหรือ-บุญหรือ ความเหมือนในความต่าง

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการทำ ดูหรือ-บุญหรือ นั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนแขกท้องถิ่น โดยทั้งคนแขกจากพื้นที่บ้านชุมพลชายทะเลและบ้านควนนั้น ต่างมีจุดประสงค์และรูปแบบบางส่วนของการทำบุญเหมือนกันคือ การทำเพื่อให้เกิดความบารอกัด (สิริมงคล) ในการประกอบอาชีพ ทั้งยังมีการเชิญผู้รู้ทางศาสนา เพื่อนบ้าน มาร่วมพิธี ตลอดจนอาหารที่จำเป็นในพิธีต่างก็เหมือนกันคือข้าวเหนียวสีเหลือง ทั้งนี้ส่วนที่นำจะมีความต่างกันอยู่บ้างคือการทำบุญเรือของชาวบ้านชุมพลชายทะเลนั้นไม่ได้มีการทำเฉพาะเรือของคนแขกแต่ยังมีการทำพิธี

ให้กับเจ้าของเรือที่เป็นคนพุทธในหมู่บ้านด้วย ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันแม้จะนับถือต่างศาสนากัน

ปัจจุบันและอนาคตของการทำบุญเรือ

ปัจจุบันการทำบุญเรือ-บุญเรือ ถือได้ว่าอยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงและมีแนวโน้มว่าจะสูญหายไปจากพื้นที่ได้ในเวลาอันใกล้นี้ เนื่องจากมีผู้ทางศาสนาบางส่วนได้วินิจฉัยว่าเป็นการประกอบพิธีกรรมที่ขัดกับหลักการทางศาสนาอิสลาม และมีความพยายามในการให้คนในชุมชนยกเลิกพิธีดังกล่าว อีกทั้งคนรุ่นใหม่ก็มักไม่ได้สานต่อประเพณีโบราณที่ทำกันมามากนัก และก็ไม่ได้สืบทอดอาชีพการทำประมงอันมีเรือประมงเป็นพาหนะหลักในการประกอบอาชีพอีกต่อไป ในส่วนของชาวบ้านที่ยังทำอยู่นั้นก็พบว่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปหลายประการเช่น จากที่ทำพิธีบนลำเรือก็เปลี่ยนมาทำพิธีที่บ้านเป็นการส่วนตัว ภายในครอบครัวแทน หรือในการผูกหัวเรือด้วยผ้าสามสีนั้นในปัจจุบันบางส่วนก็ไม่ได้ทำกันแล้ว และบางส่วนก็ได้ปรับ

เปลี่ยนรูปแบบมาใช้วิธีการอ่านอัลกุรอานที่หัวเรือเพียงอย่างเดียวแทน

สรุป

การทำบุญเรือของคนแขกทั้งจากทะเลนอกและทะเลในสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยของคติความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาก่อนการนับถือศาสนาอิสลาม เช่น ความเชื่อในเรื่องความเป็นสิริมงคล หรือการแก้บน นอกจากนี้การเรียกขานพิธีนี้ของคนแก่ท้องถิ่นว่า บุญเรือ-บุญเรือ นั้นก็เป็นคำมลายู ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวโยงกับคติวัฒนธรรมของชาวมลายูดั้งเดิม ซึ่งแม้ต่อมาต่อมาเมื่อหันมารับอิสลามแล้วก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบางอย่างโดยประยุกต์ใช้รูปแบบจากศาสนาอิสลามเข้ามาร่วมด้วย ทั้งนี้จากการลงภาคสนามทำให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์อันดีงามของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันแม้จะมีความเชื่อในเรื่องของศาสนาที่แตกต่างกันก็ตาม ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความชิ้นนี้จะอีกหนึ่งบันทึกเรื่องราววิถีชีวิตของคนแขกในพื้นที่ทะเลนอก-ทะเลใน ซึ่งวิถีชีวิตท้องถิ่นเหล่านี้ในวันข้างหน้าจะมีความเปลี่ยนแปลงและอาจจะหายไปจากพื้นที่ในอนาคตอันใกล้นี้ ■

เชิงอรรถ

¹ในบทความนี้ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “คนแขก” แทนคำว่า ชาวมุสลิม เนื่องจากคำว่าคนแขกนี้เป็นคำที่ชาวมุสลิมทั้งในพื้นที่บ้านชุมพลชายทะเลและบ้านควนเรียกขานตัวตนของตัวเอง ทั้งนี้การใช้คำว่าคนแขกในบริเวณนี้ยังให้นัยยะด้วยว่าเป็นกลุ่มชาวมุสลิมที่พูดภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาหลักมีคำเรียกเครือญาติที่มีรากมาจากจารีตชาว-มลายู ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาวมุสลิมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาหลัก เรียกตนเองว่าอานาญ(คนนาญ) ทั้งนี้สามารถอ่านเพิ่มเติมเรื่องราวของคนแขกในพื้นที่จังหวัดสงขลาได้จาก บทความเรื่อง “คนแขกกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ในวารสารเมืองโบราณ ฉบับที่ 44 เล่มที่ 4 หน้า 97-109

²บาลาย คือสถานที่ประกอบศาสนกิจทางศาสนาอิสลามแต่มีขนาดเล็กกว่ามัสยิด คำว่าบาลายนี้ มาจากคำมลายูว่า Balai หมายถึง โถงโล่งขนาดใหญ่ ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าคำว่า บาลาย มีการออกเสียงและ

ความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่า Balai ในภาษามลายูกลาง บาเลในภาษามลายูปัตตานีและปาโล ในภาษาไทยถิ่นใต้ที่หมายถึง เฉลียงหรือมุขที่ต่อจากตัวเรือน ทั้งนี้เหตุที่ชุมชนชุมพลชายทะเลมีบาเลย์แต่ไม่มีมัสยิดทั้งที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลามนั้น เนื่องจากว่าในพื้นที่มีจำนวนของผู้ชายที่นับถือศาสนาอิสลาม(มุสลิมิน) น้อยกว่า 40 คน ซึ่งเป็นข้อกำหนดทางศาสนาอิสลามว่าในการละหมาดวันศุกร์นั้นจะต้องมีมุสลิมินตั้งแต่ 40 คน ขึ้นไปละหมาดร่วมกันที่มีมัสยิดหรือในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดที่จัดหาไว้ ดังนั้นจึงไม่ได้มีการจัดตั้งมัสยิดในพื้นที่แห่งนี้และเรียกสถานที่ในการประกอบศาสนกิจทั่ว ๆ ไปกันว่าบาเลย์ สำหรับการละหมาดวันศุกร์ของคนแขกชุมพลนั้นจะมาละหมาดร่วมกันกับคนแขกชุมชนอื่น ๆ ที่มีมัสยิดบ้านวัดกระชายทะเล(พุมรี) ม.2 ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จ.สงขลา ซึ่งอยู่ห่างออกมาประมาณ 2 กิโลเมตร

³ หัวศรียากยา เป็นคำเรียกสังฆยาของคนแขกในท้องถิ่น ซึ่งคำนี้ใกล้เคียงกับชื่อเรียกสังฆยาไซในภาษามลายูว่า Seri Kaya (ซีอีรี กายา) โดยคำว่า Seri นั้น มีความหมายเหมือนกับคำว่า ศรี ที่แปลว่า สิริมงคล ส่วน kaya นั้นแปลว่า ร่ำรวย มั่งคั่ง ทั้งนี้ในภาษามลายูถิ่นปัตตานีจะออกเสียงคำว่า กายา เป็น กายอ สังฆยาไซนี้มักใช้รับประทานคู่กับข้าวเหนียวเหลืองและใช้ในพิธีกรรมท้องถิ่นต่างๆ ทั้งพิธีกรรมของคนแขก คนมลายูถิ่น และคนพุทธปฏิบัติได้เป็นประจำ

⁴ ทำการซีเกร คือการรำลึกถึงอัลเลาะห์โดยกล่าวว่าลาอิลลาฮอฮัลลันลอ มีความหมายว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์นางเซาะ หลีกกันชะ บ้านเลขที่ 111 หมู่ 1 ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

สัมภาษณ์โต๊ะอิหม่ามหุรูน ตาฏ บ้านเลขที่ 115 หมู่ 1 ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

สัมภาษณ์นายต้อย เพชรบุรี บ้านเลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

สัมภาษณ์นายหุรูน หลีกกันชะ บ้านเลขที่ 111/5 หมู่ 1 ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.เอกลักษณ์ รัตนโชติ สถานวิจัยความเป็นเลิศความหลากหลายทางชีวภาพ

แห่งคาบสมุทรไทยคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา